

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
захисту довкілля
та природних ресурсів України
21 липня 2022 року № 252

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
09 серпня 2022 р.
за № 900/38236

МЕТОДИКА

визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами

1. Загальні положення

1. Ця Методика встановлює порядок визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

2. Ця Методика застосовується уповноваженими особами, які здійснюють державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, при визначенні збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

3. Ця Методика не застосовується у випадках визначення збитків заподіяних:

державі внаслідок самовільного користування підземними водами за відсутності спеціального дозволу на користування надрами;

навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок збройної агресії Російської Федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, кораблів та інших плавучих засобів, у тому числі військових.

4. Визначення розміру збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, проводиться на підставі матеріалів огляду місця події, інструментально-лабораторних вимірювань, даних візуальних спостережень, аерофотозйомки, дистанційного зондування Землі, державного моніторингу вод, первинного обліку водокористування, розрахункових методів, опрацювання експертних оцінок чи встановлених розслідуваннями або оцінених у результаті еколого-гідрологічних вишукувань, судових документів, документів дозвільного характеру, проєктної документації, паспортів артезіанських свердловин, паспортних даних механізмів (засобів) для забору та використання вод, технологічних регламентів, індивідуальних норм водоспоживання та водовідведення, звіту про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна), звітності за формою № 7-гр (підземні води) (річна), податкової декларації екологічного податку, податкової декларації з рентної плати за спеціальне використання води, матеріалів, отриманих в ході проведення слідчих дій правоохоронними органами, опрацювань експертних висновків, пояснень,

довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо (далі - методи).

5. У разі проведення інструментально-лабораторного контролю з метою визначення фактичної концентрації забруднюючої речовини у зворотних водах, фільтраті, водному об'єкті тощо внаслідок збройної агресії Російської Федерації, допускається одноразовий відбір проб.

6. У разі заподіяння збитків в результаті забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, з урахуванням їх особливої природоохоронної цінності, розмір збитків, визначений за формулами (1), (5)-(12) цієї Методики, збільшується у 10 разів.

7. Після визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, такий розрахунок направляється до правоохоронних органів для долучення до матеріалів кримінального провадження.

8. Суми збитків відшкодовуються Російською Федерацією, як державою-агресором, відповідно до принципів і норм міжнародного права.

9. Держекоінспекція веде облік кількості та сум розрахованих збитків.

2. Визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами

1. Визначення збитків, заподіяних внаслідок скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт (крім морських вод) зі зворотними водами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$Z = K_v \times K_{кат} \times K_p \times k, \times [(M_{i1} \times V_{i1}) + (M_{i2} \times V_{i2}) + \dots (M_{im} \times V_{im})], \quad (1)$$

де $K_v = 10$ - коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;

$K_{кат}$ - коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта, який визначається згідно з додатком 1 до цієї Методики;

K_p - регіональний коефіцієнт дефіцитності водних ресурсів поверхневих вод, який визначається згідно з додатком 3 до Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 року № 389, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 серпня 2009 року за № 767/16783 (далі - Методика № 389);

$k, = 1,5$ - коефіцієнт ураженості водної екосистеми;

M_i - маса наднормативного скиду i -тої забруднюючої речовини у водний об'єкт зі зворотними водами, т, значення якої визначається відповідно до формули 4 Методики № 389 або на підставі методів, наведених у пункті 4 розділу 1 цієї Методики;

m - кількість забруднюючих речовин у зворотних водах;

$\mathbf{Y_i}$ - питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, який визначається за формулою:

$$\mathbf{Y_i = Y \times A_i,} \quad (2)$$

де $\mathbf{Y}$ - проіндексований питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів у поточному році (на дату виявлення порушення), грн/т.
У 2022 році $\mathbf{Y = 2429,83}$ грн/т.

З 2023 року щорічно здійснюється індексація ($\mathbf{Y}$), значення якого визначається за формулою:

$$\mathbf{Y = Y_n \times I / 100,} \quad (3)$$

де $\mathbf{Y_n}$ - проіндексований питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів у попередньому році, грн/т;

$\mathbf{I}$ - індекс інфляції (індекс споживчих цін), середньорічний по Україні за попередній рік, %;

$\mathbf{A_i}$ - безрозмірний показник відносної небезпечності і-ї забруднюючої речовини, який визначається із співвідношення за формулою:

$$\mathbf{A_i = 1 / ГДК_i,} \quad (4)$$

де $\mathbf{ГДК_i}$ - безрозмірна величина, чисельно рівна $\mathbf{ГДК_i}$ забруднюючої речовини у воді водного об'єкта відповідної категорії.

Для речовин, значення гранично допустимих концентрацій яких більше одиниці, в чисельнику вводиться поправний коефіцієнт 10.

Для речовин, за якими відсутня величина гранично допустимої концентрації, показник відносної небезпечності $\mathbf{A_i}$ приймається рівним 500, а при значенні гранично допустимої концентрації «відсутність» - 10000.

2. Визначення збитків, заподіяних внаслідок скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт (морські води) зі зворотними водами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$\mathbf{З = K_a \times K_n \times K_m \times K_b \times K_d \times k, \times [(M_{i1} \times Y_{i1}) + (M_{i2} \times Y_{i2}) + \dots (M_{im} \times Y_{im})],} \quad (5)$$

де $\mathbf{K_a = 10}$ - коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;

$\mathbf{K_n}$ - коефіцієнт, що враховує цінність морської акваторії, який визначається згідно з додатком 4 до Методики № 389;

K_a	-	коефіцієнт, що враховує якісну різномірність морських вод, який визначається згідно з <u>додатком 5</u> до Методики № 389;
K_b	-	коефіцієнт, що враховує фактор батиметричних умов району забруднення, який визначається згідно з <u>додатком 6</u> до Методики № 389;
K_d	-	коефіцієнт, що враховує вплив гідродинамічного фактору, який визначається згідно з <u>додатком 7</u> до Методики № 389;
$k_s = 3$	-	коефіцієнт ураженості морського середовища;
M_i	-	маса наднормативного скиду i -ї забруднюючої речовини у водний об'єкт зі зворотними водами, т, визначається відповідно до <u>формули 4</u> Методики № 389 або на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> розділу 1 цієї Методики;
m	-	кількість забруднюючих речовин у зворотних водах;
Y_i	-	питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за <u>формулою 2</u> цієї Методики.

3. Визначення збитків, заподіяних водним об'єктам (крім морських вод) внаслідок забруднення речовинами у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З = K_v \times K_{кат} \times K_p \times k_z \times [(M_{i1} \times \gamma_{i1}) + (M_{i2} \times \gamma_{i2}) + \dots (M_{im} \times \gamma_{im})], \quad (6)$$

де	$K_v = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	$K_{кат}$	-	коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта, який визначається згідно з <u>додатком 1</u> до цієї Методики;
	K_p	-	регіональний коефіцієнт дефіцитності водних ресурсів поверхневих вод, який визначається згідно з додатком 3 до Методики № 389;
	$k_z = 1,5$	-	коефіцієнт ураженості водної екосистеми;
	M_i	-	маса скинутої і-ї забруднюючої речовини у водний об'єкт у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини, т, визначається за формулами (4), (6)-(11) <u>Методики № 389</u> та відповідно до <u>додатка 1</u> до Методики № 389 або на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> глави 1 цієї Методики;
	m	-	кількість забруднюючих речовин у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини;
	γ_i	-	питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за <u>формулою 2</u> цієї Методики.

4. Визначення збитків, заподіяних водним об'єктам (морські води) внаслідок забруднення речовинами у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З = K_v \times K_{ц} \times K_{я} \times K_{б} \times K_{д} \times k_i \times [(M_{i1} \times V_{i1}) + (M_{i2} \times V_{i2}) + \dots (M_{im} \times V_{im})], \quad (7)$$

де	$K_v = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	$K_{ц}$	-	коефіцієнт, що враховує цінність морської акваторії, який визначається згідно з <u>додатком 4</u> до Методики № 389;
	$K_{я}$	-	коефіцієнт, що враховує якісну різномірність морських вод, який визначається згідно з <u>додатком 5</u> до Методики № 389;
	$K_{б}$	-	коефіцієнт, що враховує фактор батиметричних умов району забруднення, який визначається згідно з <u>додатком 6</u> до Методики № 389;
	$K_{д}$	-	коефіцієнт, що враховує вплив гідродинамічного фактору, який визначається згідно з <u>додатком</u>

7 до Методики № 389;

$k_s = 3$

- коефіцієнт ураженості морського середовища;

M_i

- маса скинутої i -ї забруднюючої речовини у водний об'єкт у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини, т, визначається за формулами (4), (6)- (11) Методики № 389 та відповідно до додатка 1 до Методики № 389 або на підставі методів, наведених у пункті 4 глави 1 цієї Методики;

m

- кількість забруднюючих речовин у чистому вигляді, у складі продукції чи сировини;

Y_i

- питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за формулою 2 цієї Методики.

5. Визначення збитків, заподіяних водним об'єктам внаслідок засмічення сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З = K_v \times K_x \times k_s \times M_{cm} \times \gamma \times 10^{-3}, \quad (8)$$

де	$K_v = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	K_x	-	коефіцієнт, що характеризує ступінь засмічення водного об'єкта сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами, який визначається згідно з <u>додатком 2</u> до цієї Методики;
	k_s	-	коефіцієнт ураженості водної екосистеми (для морських вод $k_s = 3$, для поверхневих вод $k_s = 1,5$);
	M_{cm}	-	маса сторонніх предметів, матеріалів, відходів та/або інших речовин, кг, яка визначається на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> глави 1 цієї Методики або розраховується за <u>формулою 22</u> до Методики № 389;
	γ	-	проіндексований питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів у поточному році (на дату виявлення порушення), грн/т, визначається за <u>формулою 3</u> цієї Методики.

У разі якщо предмети, матеріали, відходи забруднені нафтопродуктами, визначаються також збитки від нафтового забруднення з використанням формул (7) та (8) цієї Методики. При цьому приймається, що маса нафти становить 1,0% від маси предметів, матеріалів, відходів та/або інших речовин.

6. Визначення збитків, обумовлених самовільним користуванням водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З_{сам} = 5 \times K_v \times W \times T_{ap}, \quad (9)$$

де	$K_v = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	W	-	об'єм води, що забрана та/або використана самовільно, втраченої води, яка була закумульована у водному об'єкті, м³;
	T_{ap}	-	розмір, аналогічний ставці рентної плати за спеціальне використання води, встановленої <u>статтею 255</u> Податкового кодексу України, на дату виявлення порушення (для поверхневих, підземних, шахтних, кар'єрних та дренажних вод - грн/100 м³, води для потреб гідроенергетики та рибництва - грн/10 000 м³, води, яка входить до складу напоїв, - грн/м³). Для морської води та води з лиманів T_{ap} аналогічний ставці рентної плати за спеціальне використання поверхневих вод для показників «Район басейну річок Причорномор'я», «Район басейну річок Приазов'я»,

встановлених статтею 255 Податкового кодексу України, на дату виявлення порушення. Для житлово-комунальних підприємств та теплоелектростанцій з прямоточною системою водопостачання показник $T_{ар}$ застосовується без понижуючих коефіцієнтів.

7. Визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення підземних вод забруднюючими речовинами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$ЗП = K_b \times K_{кат} \times K_{pn} \times L \times M_{пи} \times Y_i, \quad (10)$$

де	$K_b = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	$K_{кат}$	-	коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта, який визначається згідно з <u>додатком 1</u> до цієї Методики;
	K_{pn}	-	регіональний коефіцієнт дефіцитності підземних вод, який визначається згідно з <u>додатком 10</u> до Методики № 389;
	L	-	коефіцієнт, який враховує природну захищеність підземних вод (для ґрунтових вод $L = 1,0$, для міжпластових безнапірних вод $L = 1,3$, для міжпластових напірних (артезіанських) вод $L = 1,6$);
	$M_{пи}$	-	маса i -ї забруднюючої речовини, що потрапила в підземні води, т, розраховується за <u>формулою 25</u> Методики № 389 або на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> розділу 1 цієї Методики;
	Y_i	-	питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за <u>формулою 2</u> цієї Методики.

8. Визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення підземних вод фільтратом сміттєзвалищ та полігонів твердих побутових та промислових відходів внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З = K_b \times K_{кат} \times K_{pn} \times L \times [(M_{\Phi i1} \times Y_{i1}) + (M_{\Phi i2} \times Y_{i2}) + \dots (M_{\Phi im} \times Y_{im})], \quad (11)$$

де	$K_b = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	$K_{кат}$	-	коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта,

		який визначається згідно з <u>додатком 1</u> до цієї Методики;
K_{pn}	-	регіональний коефіцієнт дефіцитності підземних вод, який визначається згідно з <u>додатком 10</u> до Методики № 389;
L	-	коефіцієнт, який враховує природну захищеність підземних вод (для ґрунтових вод $L = 1,0$, для міжпластових безнапірних вод $L = 1,3$, для міжпластових напірних (артезіанських) вод $L = 1,6$);
$M_{\phi i}$	-	маса i -ї забруднюючої речовини, що потрапила у підземний водний об'єкт з фільтратом, т, яка розраховується за <u>формулою 28</u> Методики № 389 або на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> розділу 1 цієї Методики;
m	-	кількість забруднюючих речовин, що потрапили у підземний водний об'єкт з фільтратом;
γ_i	-	питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за <u>формулою 2</u> цієї Методики.

Починаючи з дати встановлення факту впливу сміттєзвалища або полігона твердих побутових та промислових відходів на підземні води і до дати припинення цього впливу, визначаються збитки за кожний розрахунковий період. Розрахунковий період рекомендується приймати за квартал (3 місяці). Якщо зафіксовано забруднення поверхневих чи підземних вод, збитки визначаються за умови, що весь об'єм фільтрату, який утворився упродовж розрахункового періоду, надходить у підземні води, незалежно від того чи витікає частина фільтрату у вигляді поверхневого стоку. У разі забруднення підземних вод фільтратом приймається, що кількість фільтрату, яка надійшла у підземні води за розрахунковий період, еквівалентна кількості фільтрату, що утворився за той же період, незалежно від того, що з

урахуванням коефіцієнта фільтрації частина об'єму фільтрату перейде у підземні води за межами розрахункового періоду.

У разі неможливості проведення комплексного дослідження хімічного складу фільтрату як сміттєзвалищ, так і полігонів твердих побутових та промислових відходів приймається середньостатистичний вміст забруднюючих речовин у фільтраті згідно з додатком 11 до Методики № 389.

9. Визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення поверхневих вод фільтратом сміттєзвалищ та полігонів твердих побутових та промислових відходів внаслідок збройної агресії Російської Федерації, грн, здійснюється за формулою:

$$З = K_n \times K_{кат} \times K_{pn} \times [(M_{\Phi i1} \times Y_{i1}) + (M_{\Phi i2} \times Y_{i2}) + \dots (M_{\Phi im} \times Y_{im})] \quad (12)$$

де	$K_n = 10$	-	коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;
	$K_{кат}$	-	коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта, який визначається згідно з <u>додатком 1</u> до цієї Методики;
	K_{pn}	-	регіональний коефіцієнт дефіцитності підземних вод, який визначається згідно з <u>додатком 10</u> до Методики № 389;
	$M_{\Phi i}$	-	розраховується за <u>формулою 28</u> Методики № 389 або на підставі методів, наведених у <u>пункті 4</u> розділу 1 цієї Методики;
	m	-	кількість забруднюючих речовин, що потрапили у поверхневий водний об'єкт з фільтратом;
	Y_i	-	питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т, визначається за <u>формулою 2</u> цієї Методики.

У разі забруднення фільтратом поверхневих вод (витік за межі полігона і стік його по рельєфу, незалежно від того, чи зафіксоване потрапляння фільтрату в поверхневий водний об'єкт) і за відсутності даних про забруднення підземних вод приймається, що кількість фільтрату, яка потрапила у поверхневі води за розрахунковий період, еквівалентна кількості фільтрату, що утворився за той же період.

У разі неможливості проведення комплексного дослідження хімічного складу фільтрату як сміттєзвалищ, так і полігонів твердих побутових та промислових відходів приймається середньостатистичний вміст забруднюючих речовин у фільтраті згідно з додатком 11 до Методики № 389.

Додаток 1
до Методики визначення збитків,
заподіяних внаслідок забруднення
та/або засмічення вод, самовільного
користування водними ресурсами
(пункт 1 глави 2)

ЗНАЧЕННЯ **коефіцієнта $K_{кат}$, що враховує категорію водного об'єкта**

Категорія водного об'єкта	$K_{кат}$
Поверхневі водні об'єкти:	
господарсько-побутового використання	1,5
що використовуються або можуть використовуватися для цілей рибного господарства	2,5
питного використання	3,0
Внутрішні морські води, територіальне море, а також акваторії морських портів	3,5
Водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також віднесені до категорії лікувальних	4,5
Підземні води	5,0

У разі скиду у водний об'єкт, який знаходиться у межах населеного пункту, коефіцієнт збільшується в 1,2 раза.

У разі скиду в озера, ставки та інші непроточні водні об'єкти коефіцієнт збільшується у 1,5 раза.

У разі якщо водний об'єкт або його ділянка у місці забруднення можуть бути віднесені до різних категорій, при розрахунку збитку використовується найбільший із можливих коефіцієнтів $K_{кат}$; при цьому усі вищезазначені умови збільшення коефіцієнта залишаються в силі.

{Додаток 1 в редакції Наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів № 718 від 24.10.2023}

Додаток 2
до Методики визначення збитків,
заподіяних внаслідок забруднення

та/або засмічення вод, самовільного
користування водними ресурсами
(пункт 5 глави 2)

**Значення
коефіцієнта К, що характеризує ступінь засмічення водного об'єкта
сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими
речовинами**

Зовнішній вигляд водної поверхні	К,
Чиста водна поверхня, на якій є окремі сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею не більше 0,1 м ²	1
На водній поверхні, на якій є окремі сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею не більше 1 м ² , окремі предмети з розмірами у будь-якому напрямку не більше 25 см	2
На водній поверхні, на якій є сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею не більше 2 м ² , окремі предмети з розмірами у будь-якому напрямку не більше 50 см	3
На водній поверхні, на якій є сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею до 5 м ² , окремі предмети з розмірами не більше 1 м	4
На водній поверхні та/або занурені у воду є сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею до 10 м ² , значна кількість предметів з розмірами до 1,5 м	5
На водній поверхні та/або занурені у воду є сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини загальною площею більше 10 м ² , крупні предмети з розмірами більш 1,5 м	6